

Państwo i społeczeństwo

Zarys problematyki

Proceder prania pieniędzy

Pranie pieniędzy jest uważane za jedno z poważniejszych zagrożeń dla systemu finansowego państwa, godzących w prawidłowość obrotu gospodarczego. Przeciwdziałanie mu stanowi wyzwanie dla instytucji publicznych oraz komercyjnych, które są bezpośrednio i pośrednio zaangażowane w tzw. system przeciwdziałania praniu pieniędzy¹. Obecnie obserwowane zmiany technologiczne, sytuacja geopolityczna, pomysłowość przestępców oraz luki w systemie sprawiają, że pomimo rosnącej wiedzy na temat sposobów i mechanizmów prania pieniędzy konieczne jest podejmowanie coraz to nowych inicjatyw mających uszczelnić system finansowy i w założeniu oczyścić go z „brudnych” środków. W artykule zostaną podjęte kwestie związane z definiowaniem i mechanizmami prania pieniędzy, opisane wybrane regulacje dotyczące tych przestępstw, a także zarysowany polski system instytucjonalny powołany do walki z owym procederem.

¹ Ang. *Anti-Money Laundering System*, dalej system AML.

WOJCIECH GOLEŃSKI**Wprowadzenie**

Proceder prania pieniędzy istnieje w każdym kraju na świecie. Postępująca globalizacja doprowadziła do transgraniczności tego problemu. Jego negatywne skutki mają charakter społeczno-gospodarczy². Zjawisko „globalnej wioski” bez wątpienia ułatwia przemieszczanie się osób, kapitału i towarów, co umożliwia nowe manipulacje finansowe, w tym ukrytą i nielegalną kontrolę nad bankami, niebankowymi instytucjami finansowymi i innymi organizacjami biznesowymi, które mają możliwość transferowania kapitału³.

Pranie pieniędzy postrzegane jest jako przestępstwo bez ofiar, jednakże może zakłócać wolną konkurencję i godzić w podstawy obrotu gospodarczego, powodując błędy w polityce fiskalnej i monetarnej. Dodatkowo w sferze makro może dochodzić do zachwiania mechanizmów gospodarki rynkowej, gromadzenia kapitału przez przestępców, zmniejszenia wiarygodności państwa oraz systemu finansowego, systemu bankowego – co wiąże się z odpływem kapitału pochodzącego z legalnych źródeł i brakiem pozyskiwania nowych inwestorów – wzrostu zjawiska korupcji wśród polityków (procesy legislacyjne) bądź urzędników, a to skutkuje

sankcjami i zachwianiem wiarygodności instytucji finansowych oraz osłabieniem wizerunku państwa na arenie międzynarodowej⁴. Takie przestępstwa są łączone z procederem finansowania terroryzmu. W artykule problematyka dotycząca tego zjawiska nie zostanie podjęta. Autor podziela pogląd J. W. Wójcika, że finansowanie terroryzmu powinno być rozpatrywane łącznie z przeciwdziałaniem terrorowi, a omówienie prawnych, kryminalistycznych i ekonomicznych zagadnień z tym związanych przedmiotem odrębnej pracy⁵. Poza finansowaniem terroryzmu, pranie pieniędzy jest także ściśle powiązane z przestępstwami bazowymi⁶, które często są popełniane przez zorganizowane grupy przestępcze.

Rozległość i wielowątkowość tematyki sprawia, że w artykule skoncentrowano się tylko na wybranych, zasygnalizowanych tu kwestiach. Rozważania zostały oparte na analizie bogatej literatury przedmiotu, aktów prawnych, opracowań i raportów.

Definicje prania pieniędzy

Pranie pieniędzy można najogólniej zdefiniować jako wprowadzanie do obrotu gospodarczego wartości majątkowych będących korzyścią z czynu zabronionego w celu nadania im pozorów legalnego pochodzenia⁷. W dyskursie eksperckim

² Por. P. Chodnicka: *Pranie pieniędzy. Regulacje i ryzyko sektora bankowego*, WZ UW, Warszawa 2015, s. 23.

³ Por. B. Zagaris: *The Underground Economy in the US: Some Criminal Justice and Legal Perspectives* [w:] *The Underground Economy: Global Evidence of its Size and Impact*, O. Lippert, M. Walker (red.), The Fraser Institute, Vancouver 1997, s. 126.

⁴ Por. P. Chodnicka: *Ekonomia prania brudnych pieniędzy*, „Oeconomia Copernicana” nr 4/2011, s. 74-75.

⁵ J. W. Wójcik: *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Zakamycze, Kraków 2004, s. 19.

⁶ Takie jak handel narkotykami, handel ludźmi, przemyt, nielegalny handel bronią, prostytutką.

⁷ P. Siejczuk: *Problematyka prania brudnych pieniędzy w regulacjach prawno międzynarodowych, europejskich i krajowych*, „Bezpieczeństwo Narodowe” nr III-IV/2021, s. 199.

silna jest wszakże tendencja do szerszego rozumienia tego pojęcia. W przeszłości określano je tylko jako środki pochodzące z handlu narkotykami⁸. Obecnie są to wszelkie aktywa, których pochodzenie wywodzi się z nielegalnej działalności oraz środki pochodzące z działalności prawnie dopuszczonej, ale ukrytej przed opodatkowaniem⁹. Jak wynika z raportów Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (*Financial Action Task Force – FATF*) jednym z głównych przejawów nielegalnej działalności, z której zyski są poddawane temu procederowi jest w ostatnich latach przemyt migrantów¹⁰. Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy z kolei, zaznaczają, że nieuczciwie zdobyte zyski są generowane przez szeroką gamę działań przestępczych, w tym korupcję polityczną, nielegalną sprzedaż broni oraz handel ludźmi i ich wykorzystywanie¹¹. Obecnie dochody te mogą przybrać formę instrumentów finansowych (gotówka, obligacje i akcje) lub aktywów niefinansowych (nieruchomości, sztuka, antyki i towary)¹².

Wśród pierwszych polskich definicji prania brudnych pieniędzy należy zaakcentować stanowisko wyrażone przez O. Górniok, która uważa, że pełni ono ważną funkcję w korzystaniu z pełnych osiągniętych zysków przestępczych oraz kamuflowaniu śladów przestępstwa. Autorka podkreśliła, że zjawisko jest bardzo niebezpieczne, ponieważ godzi w legalną działalność gospodarczą państwa. Jej zdaniem proceder pomaga zakamuflować istnienie nielegalnego źródła pochodzenia bądź spożytkowania dochodów, przez nadanie mu pozorów legalności¹³. Natomiast według E. Pływaczewskiego przestępstwo to polega na różnego rodzaju transakcjach nabycia lub przeniesienia praw dzięki którym środki finansowe pochodzące z nielegalnej działalności przestępczej znajdują się następnie w oficjalnym obiegu¹⁴. Autor podkreśla, że taka operacja ma za zadanie legalizację nielegalnych środków finansowych oraz jednoczesne ukrycie źródła pochodzenia powyższych środków¹⁵. B. Hołyst stwierdza z kolei, że jest to działalność przestępcza

⁸ M. Filipowska: *Istota prania brudnych pieniędzy w polskim prawie karnym*, Wrocław 2009, s. 60.

⁹ Szerzej na ten temat zob. K. Buczkowski, M. Wojtaszek: *Pranie pieniędzy*, Warszawa 2001, s. 22; J. W. Wójcik: *Przeciwdziałanie praniu...op.cit.*, s. 73-81.

¹⁰ FATF: *Money Laundering and Terrorist Financing Risks Arising from Migrant Smuggling*, March 2022, Zob. także: FATF: *Money Laundering Risks Arising from Trafficking of Human Beings and Smuggling of Migrants*, July 2011, <<https://www.fatf-gafi.org/en/publications/methodsandtrends/documents/moneylaunderingrisksarisingfromtraffickingofhumanbeingsandsmugglingofmigrants.html>> (dostęp 17.4.2023).

¹¹ P. A. Schott: *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism. Second Edition and Supplement on Special Recommendation IX*, The World Bank, IMF, 2006, s. 1-7.

¹² Por. ETO: *Działania UE na rzecz zwalczania prania pieniędzy w sektorze bankowym pozostają rozproszone i nie są wdrażane w wystarczającym stopniu*, Sprawozdanie specjalne nr 13/2021, s. 9.

¹³ O. Górniok: *Podstawy karania procederu prania pieniędzy w obowiązujących i projektowanych przepisach polskiego prawa karnego*, „Biuletyn Centrum Europejskiego”, Uniwersytet Warszawski, nr 3/1993, s. 17.

¹⁴ E. Pływaczewski: *Pranie brudnych pieniędzy. Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego*, Dom Organizatora, Toruń 1993, s. 57.

¹⁵ E. Pływaczewski: *Przeciwdziałania prania brudnych pieniędzy z perspektywy międzynarodowej*, „Państwo i Prawo” nr 8/2002, s. 21.

mająca na celu legalizację przestępczych dochodów¹⁶. P. Chodnicka podaje, że pranie pieniędzy to legalizacja dochodów z pierwotnej działalności niezgodnej z prawem w celu ograniczenia kosztów transakcyjnych przy jednoczesnym wykorzystaniu wszelkich dostępnych metod, a w szczególności instytucji finansowych, rodzące koszty społeczno-prawno-ekonomiczne dla gospodarki krajowej, jak i międzynarodowej. Chodzi o koszty:

- ujęcia, oskarżenia oraz utraty wolności „pracza”;
- alternatywne, wynikające z możliwości funkcjonowania w gospodarce legalnej;
- straconego czasu;
- wprowadzenia do legalnego obrotu, np. koszty łapówek, utrzymywania działalności przestępczej¹⁷.

Mechanizmy prania pieniędzy

Istnieje wiele sposobów wprowadzania nielegalnych środków do legalnego obrotu gospodarczego. Zwykle jest to proces złożony z kilku faz, w ramach których przestępcy dokonują konkretnych operacji. Przez znawców tematu zwykle dzielony jest na trzy etapy (model trójfazowy), które charakteryzują się różnymi technikami i metodami¹⁸. W niektórych analizach wyróżniana jest również wstępna faza, jaką jest etap przygotowawczy¹⁹. Owe fazy to:

- faza wstępna;
- lokowanie, umiejscawianie lub umieszczanie (ang. *placement*), gdy masowe wpływy pieniężne są fizycznie lokowane;
- warstwowanie lub maskowanie (ang. *layering*), gdy dochody z działalności przestępczej są oddzielone od ich pochodzenia warstwami złożonych transakcji finansowych;
- integracja (ang. *integration*), gdy zapewnione jest pozornie uzasadnione wyjaśnienie i zabezpieczenie nielegalnych dochodów, które na tym etapie zostały przekształcone w legalne aktywa²⁰.

Jak trafnie zauważa M. Mazur „podział ten jest podziałem doktrynalnym i nie uzasadnia wniosku, iż dopiero przejście przez wszystkie trzy stadia stanowi pranie pieniędzy, bowiem każda z faz odrębnie posiada cechy charakterystyczne dla tego procederu. Ponadto zdarza się często, że któraś z faz nie wystąpi, bądź też trudno określić, kiedy zakończyła się jedna a zaczęła druga, a nawet może mieć miejsce tylko jedna z nich”²¹. Podobnie wskazuje P. Siejczuk, podkreślając, że w wielu przypadkach poszczególne fazy są od siebie wyraźnie oddzielone, w innych natomiast mogą występować równoległe lub zachodzić jedna na drugą²².

Faza wstępna, inaczej zwana przygotowawczą – na tym etapie aranżowany jest

¹⁶ B. Hołyst: *Kryminalistyka*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2000, s. 301.

¹⁷ P. Chodnicka: *Pranie pieniędzy. Regulacje...*, op.cit., s. 30.

¹⁸ J.W. Wójcik: *Przeciwdziałanie praniu...*, op.cit., s. 29; E. Pływaczewski: *Pranie brudnych pieniędzy. Możliwości...*, op.cit.; Por. J. Grzywacz: *Pranie pieniędzy*, SGH, Warszawa 2010, s. 13.

¹⁹ P. Chodnicka: *Pranie pieniędzy. Regulacje...*, op.cit., s. 48.

²⁰ Zob. B. Zagaris: *The Underground Economy...*, op.cit.

²¹ M. Mazur: *Pranie pieniędzy – ujęcie kryminologiczne*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” Rok X: 2006, z. 1.

²² P. Siejczuk: *Problematyka prania brudnych...*, op.cit., s.202.

cały proceder legalizacji, m.in. formułowana jest strategia późniejszego postępowania. Polega na transferze zgromadzonej gotówki z miejsca jej pierwotnego pochodzenia do miejsca kontynuowania procesu – dyslokacja kapitału²³. W tym celu stosowane są następujące strategie:

- metoda walizkowa – w sytuacji braku obowiązku deklaracji dewiz. Polega na zwykłym przewożeniu pieniędzy przez granicę;
- przemyt – metoda analogiczna do przemytu innych nielegalnych dóbr, np. narkotyków;
- transfer dóbr luksusowych, który polega na zakupie towarów o znacznej wartości, np. samochodów klasy premium za pieniądze pochodzące z nielegalnej działalności i następnie zbyciu ich w miejscu docelowym;
- przekaz elektroniczny, który jest obecnie bardzo problematyczny, gdyż uprzednio

pieniądze muszą znaleźć się na koncie bankowym;

- tzw. umowy o kompensację, czyli spłata cudzych długów; metoda często stosowana, gdyż grupy przestępcze umarzają sobie wzajemnie długi swoich sojuszników w celu ominięcia etapu przewozu środków płatniczych czy towarów przez granicę;
- „systemy bankowości podziemnej”, np. hałwala²⁴.

Bardziej szczegółowy opis modelu trójfazowego²⁵ wskazuje, że w fazie lokowania następuje zamiana gotówki na tzw. pieniądź elektroniczny/plastikowy lub na inne wartości majątkowe przy udziale instytucji finansowych: banków, towarzystw ubezpieczeniowych, kantorów wymiany walut, kasyn itp.²⁶ Przyjmuje się, że aby ułatwić wprowadzenie do obrotu dokonuje się zamiany środków mających źródło w działalności nielegalnej na większe lub mniejsze nominały oraz walutę obcą²⁷.

²³ Por. W. Szwarnowski: *Przestępstwo prania brudnych pieniędzy w ujęciu komparatystycznym. Rozważania porównawczoprawne na tle porządków prawnych wybranych państw europejskich, azjatyckich oraz kontynentu amerykańskiego*, „Studenckie Zeszyty Naukowe UMCS” 2017, Vol. XX, s. 78.

²⁴ Tamże, s. 78. Nieuregulowane systemy przekazów pieniężnych, tzw. bankowości podziemnej, takie jak *hawala* dotyczą tradycyjnych związków lub powiązań etnicznych i działają w miejscach, w których formalny sektor finansowy jest mniej ugruntowany. W ramach tych systemów środki mogą być przekazywane bez żadnych dokumentów. *Hawala* to nieformalne firmy zajmujące się transferami pieniężnymi, które przekazują środki zarówno w kraju, jak i za granicę. Ten typ systemu został pierwotnie opracowany, aby ułatwić handel między odległymi regionami, gdzie konwencjonalne instytucje bankowe były albo nieobecne, albo słabe, albo niebezpieczne. Działają równoległe do – i zwykle niezależnie od – zwykłych banków. Transakcje są szybkie, bezpieczne, opłacalne i często używane przez diasporę za granicą do przekazywania pieniędzy krewnym do domu – zob. J. B. Brisard: *Terrorism Financing. Roots and trends of Saudi terrorism financing*, s. 9; CBRWG: *Guidelines: How to use Hawala in Somalia. Prepared by the Cash Based Response Working Group*, <https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/01/Adeso-Guidelines-on-Hawala-May-2012_Final.pdf> (dostęp 19.4.2023); P. Chodnicka-Jaworska: *Ryzyko prania pieniędzy*, WWZ UW, Warszawa 2020, s. 27-28.

²⁵ Zob. M. Mazur: *Penalizacja prania pieniędzy*, RPO, Warszawa 2014, s. 50-64.

²⁶ M. Prengel: „*Pranie pieniędzy*” – formy i zagrożenia społeczne, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, Rok LXII, zeszyt 3/2000, s. 75.

²⁷ Por. A. Warzybok: *Pecunia non olet? Skuteczność wspólnotowych uregulowań prawnych w walce z procederem prania brudnych pieniędzy w Polsce i Unii Europejskiej*, ZNZE WSiIZ nr 3/2008, s. 35. i P. Chodnicka: *Pranie pieniędzy. Regulacje...*, op.cit., s. 48

Proces nazywa się uszlachetnianiem (ang. *purifying*) lub rafinowaniem (ang. *refining*)²⁸. Przestępcy najczęściej wykorzystują technikę tzw. smerfowania (ang. *smurfing*), co oznacza zwykle wykorzystywanie osób, które za odpowiednią prowizją dokonują licznych wpłat „brudnej” gotówki na określone rachunki. Smerfowanie może przybierać także inne, bardziej wyszukane formy²⁹. W fazie wstępnej brudne pieniądze mogą być również łączone z przychodami z legalnej działalności – określane jest to mieszaniem (ang. *blending*). Najczęściej wykorzystywane są tu podmioty, w których rzeczywisty utarg jest trudny do oszacowania, np. placówki gastronomiczne, fryzjerzy, kasyna³⁰. Zatem w fazie lokowania przestępcy wprowadzają nielegalne środki do systemu finansowego, aby odseparować nielegalne dochody od źródła ich faktycznego pochodzenia i uniemożliwić ich konfiskatę. Istnieje tu także technika obejmująca dzielenie wpłat (ang. *structuring*) – fikcyjne osoby dokonują drobnych wpłat poniżej wartości ponadprogowych na wiele rachunków bankowych, zakładanych przez różne instytucje, co dodatkowo utrudnia wykrycie takiego procederu. Określone kwoty są

wpłacane na określone konta przez osoby, które nazywane są słupami³¹. Podczas stosowania przez przestępców technik: *purifying*, *refining*, *smurfing*, *blending* oraz *structuring* najczęściej dochodzi do prób skorumpowania pracowników sektora finansowego obowiązanych do rejestrowania wpłat, bowiem są to pierwsze momenty zetknięcia się „brudnych” pieniędzy z legalną gospodarką³². W fazie lokowania, popularny jest także zakup rozmaitych instrumentów inżynierii finansowej (akcje, obligacje, kontrakty terminowe na waluty lub surowce, kruszce i kryptowaluty), a następnie wielokrotne transakcje zakupionymi aktywami³³. Fazy przygotowawcza oraz lokowania są najbardziej istotne, jeśli chodzi o przeciwdziałanie temu procederowi. Najwięcej przestępstw jest wykrywanych na tym etapie³⁴.

Faza nawarstwiania, maskowania, umieszczania, nazywana także odkładaniem czy ukrywaniem, polega na przeprowadzaniu wielu operacji finansowych, aby w jak największym stopniu utrudnić odnalezienie lokalizacji transakcji początkowej. Zazwyczaj takie działania nie mają uzasadnienia ekonomicznego³⁵. Do tworzenia kolejnych „warstw”

²⁸ P. Chodnicka: *Pranie pieniędzy. Regulacje...*, op.cit., s. 48.

²⁹ Zob. A. Warzybok: *Pecunia non olet...*, op.cit., s. 35.

³⁰ Tamże, s. 38.

³¹ P. Siejczuk: *Problematyka prania brudnych...*, op.cit., s. 201.

³² M. Mazur: *Penalizacja prania...*, op.cit., s. 51., W. Jaroch: *Przestępczość gospodarcza. Aspekty prawnokarne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Olsztyn 2014, s. 61-62.

³³ Por. FATF: *Professional Money Laundering*, Paris, July 2018, s. 17-18, <www.fatf-gafi.org/publications/methodandtrends/documents/professional-money-laundering.html> (dostęp 17.4.2023); A. Warzybok: *Pecunia non olet...*, op.cit., s. 38; zob. *Ciemna strona kryptowalut. Coraz częściej służą do prania brudnych pieniędzy*, <<https://www.money.pl/gospodarka/ciemna-strona-kryptowalut-coraz-czesciej-sluzą-do-prania-brudnych-pieniedzy-6667460397104000a.html>> (dostęp 19.4.2023).

³⁴ P. Chodnicka: *Pranie pieniędzy. Regulacje...*, op.cit., s. 48.

³⁵ Tamże, s. 51.

najczęściej są wykorzystywane przelewy elektroniczne (ang. *electronic fund transfer* – EFT) w ramach systemu SWIFT, które są użyteczne dla dopuszczających się procederu m.in. ze względu na szybkość, dystans, na jaki można dokonać transferu, minimalne „ślady księgowo” i „ślady audytowe” oraz względną anonimowość wynikającą z ogromnej liczby takich operacji dziennie³⁶. Faza maskowania polega także na konwersji środków. Pieniądze zgromadzone na rachunku zamienia się na rozmaite aktywa finansowe³⁷. Faza lokowania wykorzystuje także fikcyjne firmy (ang. *shell corporations*) oraz organizacje pozarządowe w celu przekazywania jednorazowo większych kwot przez granice niż mogą to czynić osoby prywatne³⁸. Organizacje – „słupy” posiadają cechy typowe dla tych istniejących w gospodarce legalnej, takie jak: nazwa, siedziba, rachunek bankowy. Jediną różnicą jest brak faktycznej działalności gospodarczej oraz fikcyjne obroty³⁹.

Integrowanie (legitymizacja, legalizacja) to ostatnia faza cyklu wprowadzania brudnych pieniędzy do obrotu. Polega na znalezieniu odpowiedniego usprawiedliwienia dla pojawienia się znacznych środków materialnych w legalnym obrocie gospodarczym. Przeprowadzane na tym etapie transakcje powodują, że

uzyskane nielegalnie dochody stwarzają pozory legalności i mogą być bez konsekwencji wykorzystywane przez właściciela⁴⁰. Organizacje fasadowe w rajach podatkowych dobrze nadają się do fazy integracji. Po przeniesieniu pieniędzy do raju podatkowego (np. przez ustrukturyzowane płatności za pośrednictwem kilku kont bankowych, organizacji charytatywnych lub transferu wirtualnych walut, złota) mogą wrócić do właściciela już w legalnej formie. Znaną metodą jest schemat pożyczki zwrotnej. Ulokowane pieniądze są przekazywane w formie pożyczki, np. z korporacji fasadowej lub banku zagranicznego do firmy krajowej. Pożyczka jest spłacana „wypranymi” pieniędzmi i oficjalnie pojawia się jako źródło pochodzenia pieniędzy dla pożyczkobiorcy (osoby zajmującej się praniem „brudnych” pieniędzy). W rzeczywistości zarówno kredytobiorca, jak i kredytodawca to ta sama osoba fizyczna, która ukrywa swoją prawdziwą tożsamość dzięki innym firmom fasadowym, pełnomocnikom itp.⁴¹ W celu legalizacji brudnych pieniędzy stosuje się zakup i sprzedaż drogich dóbr trwałych; zaciąganie i spłatę kredytu; udzielanie kredytów (pożyczek) na atrakcyjnych warunkach legalnie działającym przedsiębiorcom oraz zaciąganie kredytu zabezpieczonego depozytem⁴².

³⁶ Por. M. Mazur: *Pranie pieniędzy – ujęcie kryminologiczne*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” Rok X: 2006, z. 1, s. 138.

³⁷ Por. M. Mazur: *Penalizacja prania...*, op.cit., s.60.

³⁸ Zob. K. Woda: *Money Laundering Techniques with Electronic Payment Systems*, „Information & Security” Vol.18/2006.

³⁹ P. Chodnicka: *Pranie pieniędzy. Regulacje...*, op.cit., s. 51.

⁴⁰ P. Siejczuk: *Problematyka prania brudnych...*, op.cit., s.202.

⁴¹ K. Woda: *Money Laundering Techniques...*, op.cit., s. 33.

⁴² P. Siejczuk: *Problematyka prania brudnych...*, op.cit., s.202.

Podsumowując tę część artykułu, należy zaznaczyć, że przestępcy wprowadzający nielegalne środki do obrotu gospodarczego coraz częściej wykorzystują nowinki technologiczne oraz zmiany występujące w systemie finansowym będące ich pochodną⁴³. Doskonałym przykładem jest tutaj wykorzystywanie technologii *blockchain* oraz kryptowalut jako mechanizmów ułatwiających pranie pieniędzy⁴⁴. Jak podaje EUROPOL skala nielegalnego wykorzystania kryptowalut w ramach działalności przestępczej jest trudna do oszacowania. Niemniej sieci zajmujące się praniem pieniędzy na dużą skalę wyspecjalizowały się w ich wykorzystywaniu⁴⁵.

Prawne metody przeciwdziałania

Jeśli chodzi o normatywne aspekty przeciwdziałania tytułowemu procederowi, należy wskazać za J. W. Wójcikiem, że na polski system prawny wpływ wywarło wiele aktów prawnych o charakterze międzynarodowym. Autor wymienia

konwencje ONZ i dyrektywy Rady Unii Europejskiej⁴⁶. Zagadnienia związane z praniem pieniędzy w znacznym zakresie reguluje prawo unijne, co jest uzasadnione międzynarodowym i zorganizowanym charakterem tego procederu. Transakcje mające go ukryć są często przeprowadzane z wykorzystaniem systemów finansowych wielu państw⁴⁷. Z uwagi na wielość zagadnień oraz zmienność regulacji dotyczących prania pieniędzy, wynikającą z dostosowywania ich do obecnych warunków⁴⁸, w tym miejscu zostaną zaprezentowane najważniejsze, wybrane akty prawne, mające kluczowe znaczenie dla polskiego systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy, zostaną też zasygnalizowane ich wybrane treści⁴⁹.

Dyrektywa AML IV

Prawo unijne w opisywanym zakresie charakteryzuje zmienność oraz wielowalutowość, co wynika z właściwości przestępstwa prania pieniędzy⁵⁰. Pierwszą

⁴³ S. Foley, J. Karlsen and T. Putnis: *Sex, Drugs, and Bitcoin: How much illegal activity is financed through cryptocurrencies?* UTS, Sydney 2019, <<https://www.uts.edu.au/about/uts-business-school/research/impact/sex-drugs-and-bitcoin>> (dostęp 19.6.2023).

⁴⁴ Zob. UN: *Money laundering through cryptocurrencies*, <<https://syntheticdrugs.unodc.org/syntheticdrugs/en/cybercrime/laundryingproceeds/moneylaundering.html>> (dostęp 19.6.2023).

⁴⁵ EUROPOL SPOTLIGHT: *Cryptocurrencies: Tracing the Evolution of Criminal Finances*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021, <<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20Spotlight%20-%20Cryptocurrencies%20-%20Tracing%20the%20evolution%20of%20criminal%20finances.pdf>> (dostęp 19.6.2023).

⁴⁶ Zob. J. W. Wójcik: *Przeciwdziałanie praniu...*, op.cit., s. 160.

⁴⁷ Informacja o wynikach kontroli NIK: *System przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu*, nr ewid. 37/2016/P/15/013/KBF, s. 15.

⁴⁸ Zob. R. Lizak: *Pranie pieniędzy w prawie polskim na tle europejskim, międzynarodowym i amerykańskim*, C.H. Beck, Warszawa 2018.

⁴⁹ Należy podkreślić, że zaprezentowane akty prawne, poza nw. ustawami, tworzą także inne regulacje mające charakter powszechnie obowiązujący (dyrektywy), ale także te, które stanowią prawo wewnętrzne (uchwała Rady Ministrów) oraz regulacje tworzące tzw. miękkie prawo (rekomendacje).

⁵⁰ M. Kuźmicz: *Analiza i porównanie przepisów prawa polskiego z regulacjami Unii Europejskiej w zakresie zwalczania prania pieniędzy w cyfrowym świecie*, „Studia Prawnoustrojowe” nr 52/2021, s. 223.

dyrektywę Rada Wspólnot Europejskich wydała w 1991 r., ostatnie – AML V w maju 2018 r. i AML VI w październiku 2018 r.⁵¹. Częstotliwość zmian przepisów wynika zarówno z przemian zachodzących w Unii Europejskiej (poszerzanie, pogłębianie integracji, przenoszenie kompetencji na poziom wspólnotowy), jak i w jej otoczeniu społeczno-ekonomicznym⁵². Przykładowo zgodnie z art. 32 dyrektywy AML IV⁵³ każde państwo członkowskie jest zobowiązane do ustanawiania wyspecjalizowanej jednostki analityki finansowej w celu wykrywania przypadków prania pieniędzy oraz ich skutecznego zwalczania. Z kolei zgodnie z art. 32a dyrektywy zobowiązuje do ustanowienia centralnych rejestrów lub systemów wyszukiwania danych elektronicznych, które umożliwią terminową identyfikację dowolnej osoby fizycznej lub prawnej posiadającej lub kontrolującej rachunki płatnicze oraz rachunki bankowe. W odniesieniu do najnowszych przepisów unijnych M. Kuźmicz wskazuje, że od wejścia w życie dyrektyw AML V i VI

w UE powstał reżim prawny regulujący monitoring różnorodnych transakcji, w tym obrotu pieniądza wirtualnego. Ostatnia dyrektywa doprowadziła do harmonizacji krajowych przepisów karnych na podstawowym poziomie. Zdaniem tego autora wyzwaniem pozostaje dalsza harmonizacja prawa karnego krajów członkowskich, w tym przepisów dotyczących jurysdykcji i ścigania, co przełożyłoby się na poprawę efektywności wykrywania przestępstw i prowadzenia postępowań⁵⁴. Z przytoczonych wybranych elementów regulacji unijnych jasno wynika chęć dostosowania przepisów do zmian w obrębie systemu walutowego, począwszy od upowszechnienia pieniądza wirtualnego (CBDC) jako dominującej formy płatności, aż do wyzwań dla systemu AML wynikających z coraz większej popularności kryptowalut⁵⁵.

Ustawa z 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁵⁶ jest podstawowym aktem prawnym służącym wyeliminowaniu tego procederu na poziomie

⁵¹ Dyrektywa Rady z 10.6.1991 w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy (Dz.U. L 166 z 28.6.1991); dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/843 z 30.5.2018 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu (Dz.U.UE. L 156 z 19.6.2018) – dyrektywa AML V; dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z 20.5.2015 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz. U. UE. L. 2015.141.73) – dyrektywa AML VI.

⁵² M. Kuźmicz: *Analiza i porównanie...*, op.cit., s. 223.

⁵³ Dyrektywa 2015/849 z 20.5.2015 w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz.U.UE.L.2015.141.73) – dyrektywa AML IV.

⁵⁴ Tamże, s. 239.

⁵⁵ Zob. *Kryptowaluty coraz częściej wykorzystywane do prania brudnych pieniędzy*, <<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Kryptowaluty-coraz-czesciej-wykorzystywane-do-prania-brudnych-pieniedzy-8163021.html>>, (dostęp 9.6.2023).

⁵⁶ Dz.U. z 2023 r. poz. 1124 t.j., dalej ustawa AML.

krajowym. Określa zasady i tryb przeciwdziałania praniu pieniędzy, finansowaniu terroryzmu oraz warunki wykonywania działalności gospodarczej przez niektóre instytucje obowiązane. Co oznacza m.in., że regulacja wskazuje organy i podmioty funkcjonujące w ramach polskiego systemu AML oraz określa ich obowiązki i uprawnienia. Wymienia liczne obowiązki Generalnego Inspektora Informacji Finansowej⁵⁷, instytucji obowiązanych oraz instytucji współpracujących, zwłaszcza w zakresie współpracy i wymiany informacji. Ustawa AML stanowi implementację dyrektywy AML IV. W ustawie AML, podobnie jak w dyrektywie określono wszystkie aspekty funkcjonowania tego obszaru, w tym zasady wykonywania obowiązków przez szeroki katalog instytucji obowiązanych, m.in. w zakresie środków bezpieczeństwa finansowego. Określono w niej także wymagania dla niektórych kategorii przedsiębiorców, jak np. dostawców walut wirtualnych, którzy podlegają specyficznym wymogom, m.in. dotyczącym obowiązku rejestracji we właściwym rejestrze⁵⁸.

W ustawie pranie pieniędzy jest ściśle łączone z działalnością terrorystyczną⁵⁹, na co wskazuje już nazwa regulacji. Podobnie dostępne analizy sygnalizują ścisły związek pomiędzy praniem pieniędzy a finansowaniem terroryzmu, które na poziomie Unii Europejskiej łącznie są traktowane jako jedno z głównych zagrożeń dla systemu finansowego Wspólnoty i bezpieczeństwa jej obywateli⁶⁰. Po atakach terrorystycznych 11 września 2001 r. związek ten tłumaczono przede wszystkim podobieństwami między owymi przestępstwami: działalność terrorystyczna jest często finansowana z zysków osiągniętych z nielegalnej działalności; używanie tych samych lub podobnych metod postępowania (w tym sposobów przekazu środków pieniężnych) przy finansowaniu terroryzmu oraz praniu pieniędzy⁶¹. Z prawnokarnego punktu widzenia w polskim prawodawstwie dla obu procederów punktem wspólnym jest charakter czynu zabronionego. Wydaje się więc, że przedmiot ochrony będzie wspólny dla nich. Jego konkretyzacja nie jest jednak oczywista⁶². Proceder prania pieniędzy jest działaniem następczym po

⁵⁷ Dalej GIFF.

⁵⁸ *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, M. Nowakowski (red.), Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023, s. 26-27.

⁵⁹ Zob. K. Wiak: *Kryminalizacja finansowania terroryzmu w polskim prawie karnym*, „Palestra” t. 7-8/2010, s. 61; K. Wiak: *Prawnokarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*, KUL, Lublin 2009; P. Petasz [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 1: *Komentarz art. 117–221*, Warszawa 2017, s. 394; Z. Gądzik, R.S. Hałas [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 916.

⁶⁰ *Walka z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu*, <<https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/fight-against-terrorism/fight-against-terrorist-financing/>> (dostęp 24.4.2023).

⁶¹ A. Kołaczek: *Księgowi a przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*, „Rachunkowość” nr 10/2009, <https://mf-arch2.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=fe06a1a3-e7f5-4f93-8636-dcefea177fbb&groupId=764034> (dostęp 24.4.2023).

⁶² K. J. Pałka: *Analiza przepisów penalizujących finansowanie terroryzmu w polskim prawie karnym*, „Forum Prawnicze” nr 5/2019, s. 55-56.

przestępstwie bazowym, a finansowanie terroryzmu działaniem pierwotnym, służącym do finansowania przyszłych przestępstw o charakterze terrorystycznym. Do zaistnienia przestępstwa finansowania terroryzmu nie jest konieczne występowanie przestępstwa bazowego. Ta różnica może być istotna dla systemów wykrywania obu przestępstw⁶³. Dodatkowo jedną z kluczowych różnic między praniem pieniędzy a finansowaniem terroryzmu jest to, że w wypadku pierwszego chodzi o źródło funduszy, a drugiego – o ich miejsce przeznaczenia⁶⁴.

Przepisy Kodeksu karnego

Pranie pieniędzy jako przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu zostało opisane w art. 299 ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny⁶⁵, w którym m.in. zdefiniowano ten proceder, wyszczególniając katalog czynności charakterystycznych dla tego przestępstwa oraz wskazano wymiar sankcji za jego popełnienie. Zgodnie z art. 299 § 1 ustawy: „Kto środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości, pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, przyjmuje, posiada, używa, przekazuje lub wywozi za granicę, ukrywa, dokonuje ich transferu lub konwersji, pomaga w przenoszeniu ich własności lub

posiadania albo podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przypadku podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”. Co istotne wskazany powyżej przepis stanowi definicję opisywanego proceduru, której nie zawiera ustawa AML, ale stosownie do art. 2 ust. 12 pkt 14 tej ustawy przez pojęcie prania pieniędzy rozumie się właśnie czyn określony w art. 299 Kodeksu karnego.

Uchwała nr 50 Rady Ministrów z 19 kwietnia 2021 r. w sprawie przyjęcia strategii przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁶⁶. Odnosi się ona do kwestii związanych z zagrożeniami w kontekście przestępstw bazowych, a także produktów i usług dostępnych na rynku finansowym, jak również poza nim. Opisano w niej także najczęściej stosowane metody prania pieniędzy. Co istotne, w dokumencie przedstawiono opisy możliwych scenariuszy związanych z ryzykiem prania pieniędzy. Krajowa ocena zawiera m.in. informacje dotyczące poziomu ryzyka prania pieniędzy oraz poziomu ryzyka finansowania terroryzmu. W dokumencie uwzględniono także opisy podatności obszarów aktywności społeczno-gospodarczej, mających wpływ na ryzyko prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu, w których

⁶³ Por. Ł. Krupa: *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu*, "Cybersecurity and Law" nr 7/2022, s. 98; J. W. Wójcik: *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Zakamycze, Kraków 2004.

⁶⁴ PIBR: *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy: Podstawy*, <https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/AML_cz.8_Trendy%20w%20przest-opczoCcci.pdf> (dostęp 24.4.2023).

⁶⁵ (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138), dalej Kodeks karny.

⁶⁶ M.P.2021.435 z 2021.5.11, dalej Strategia AML.

odniesiono się zarówno do regulacji prawnych i ich braku, jak również do praktyki funkcjonowania poszczególnych elementów krajowego systemu.

W obszarze regulacyjnym, obok wymienionych aktów prawnych, jednym z najważniejszych wyznaczników dla instytucji, takich jak: jednostki analityki finansowej, instytucje obowiązane oraz instytucje współpracujące są rekomendacje FATF⁶⁷. To międzynarodowy organ zwalczający pranie pieniędzy i finansowanie terroryzmu. Złożony z 39 państw-członków ustanawia międzynarodowe standardy, aby zapewnić władzom krajowym możliwość skutecznego ścigania nielegalnych funduszy związanych z handlem narkotykami, nielegalnym handlem bronią, oszustwami internetowymi i innymi przestępstwami. Jako organ kształtujący politykę FATF zabiega o wolę polityczną do wprowadzenia krajowych reform legislacyjnych i regulacyjnych. W sumie ponad 200 krajów i jurysdykcji zobowiązało się do wdrożenia rekomendacji FATF w ramach skoordynowanej globalnej reakcji na zapobieganie przestępczości zorganizowanej, korupcji i terroryzmowi⁶⁸. Rekomendacje FATF mają na celu:

- identyfikowanie ryzyka, a także opracowywania krajowych regulacji oraz koordynowanie wysiłków krajowych w tym kierunku;
- ściganie prania pieniędzy, finansowania terroryzmu oraz finansowania proliferacji;

- stosowanie środków prewencyjnych w odniesieniu do sektora finansowego oraz innych wskazanych sektorów;
- nadanie obowiązków oraz zakresu odpowiedzialności odpowiednim organom (m.in. śledczym, wykonawczym i nadzorczym), a także ustanowienia innych środków instytucjonalnych;
- wzmocnienie przejrzystości i dostępności informacji o beneficjencie rzeczywistym osób prawnych i podmiotów nieposiadających osobowości prawnej;
- umożliwienie współpracy międzynarodowej.

Wspomniane rekomendacje obejmują ogółem 40 pozycji, które zostały podzielone na następujące kategorie: regulacje i koordynacja w zakresie AML/CFT; pranie pieniędzy i konfiskata; finansowanie terroryzmu oraz finansowanie proliferacji; środki prewencyjne; osoby prawne oraz podmioty nieposiadające osobowości prawnej – transparentność oraz beneficjent rzeczywisty; kompetencje i odpowiedzialność właściwych organów oraz pozostałe środki instytucjonalne; współpraca międzynarodowa. „Rekomendacje FATF tworzą pełny i spójny zespół środków, który powinien zostać implementowany przez poszczególne kraje w celu zwalczania prania pieniędzy, finansowania terroryzmu, a także finansowania proliferacji broni masowego rażenia. Kraje posiadają zróżnicowane systemy prawne, administracyjne i operacyjne, jak i również

⁶⁷ Zob. UKNF: *Międzynarodowe Standardy Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu oraz Proliferacji. Rekomendacje FATF*, na https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Rekomendacje_FATF_40223.pdf (dostęp 9.6.2023).

⁶⁸ Zob. FATF <<https://www.fatf-gafi.org/en/the-fatf/who-we-are.html>> (dostęp 20.5.2023).

zróżnicowane systemy finansowe, a co za tym idzie nie mogą stosować tych samych środków, aby zapobiegać wspomnianym ryzykom. Z tego powodu rekomendacje FATF ustanawiają standard międzynarodowy, który kraje powinny implementować przy użyciu środków dopasowanych do swoich indywidualnych warunków⁶⁹.

Za M. Nowakowskim warto podkreślić, że ustawa AML wraz z Kodeksem karnym oraz niewiążącymi aktami tzw. prawa miękkiego, jak rekomendacje czy wytyczne kompleksowo określa zagrożenia związane z przeciwdziałaniem praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, które mają istotne znaczenie dla stabilności systemu finansowego i bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, ale także porządku publicznego⁷⁰.

Przeciwdziałanie praniu pieniędzy w Polsce

Krajowy system przeciwdziałania praniu pieniędzy (system AML) i finansowaniu terroryzmu tworzą wskazane wyżej regulacje oraz wyszczególnione instytucje. W odniesieniu do instytucji składają się na niego wszystkie podmioty, które ustawą AML zostały zobligowane do przestrzegania regulacji prawnych związanych z przeciwdziałaniem tytułowemu procederowi. Są nimi: Generalny Inspektor Informacji Finansowej (GIIF); jednostka analityki finansowej; trzy instytucje obowiązane; jednostki współpracujące⁷¹.

Generalny Inspektor Informacji Finansowej jest centralnym ogniwem polskiego systemu AML. GIIF (w randze sekretarza albo podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów) jest powoływany i odwoływany przez Prezesa Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw finansów publicznych, po zasięgnięciu opinii ministra – członka Rady Ministrów właściwego do spraw koordynowania działalności służb specjalnych (o ile został wyznaczony przez Prezesa Rady Ministrów). Do zadań GIIF należy przetwarzanie informacji w trybie określonym w ustawie oraz podejmowanie działań w celu przeciwdziałania praniu pieniędzy, w tym m.in.: analizowanie informacji dotyczących wartości majątkowych, co do których istnieją podejrzenia, że mają one związek z przestępstwem prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu; przeprowadzanie procedury wstrzymania transakcji lub blokady rachunku; sporządzanie krajowej oceny ryzyka oraz strategii przeciwdziałania tym przestępstwom we współpracy z jednostkami współpracującymi i instytucjami obowiązanymi; sprawowanie kontroli przestrzegania przepisów dotyczących wskazanych przestępstw; współpraca z właściwymi organami zagranicznymi i międzynarodowymi w przedstawianym obszarze. W realizacji swoich zadań ustawowych GIIF jest wspomagany przez Departament Informacji Finansowej

⁶⁹ UKNF: *Międzynarodowe Standardy Przeciwdziałania...*, op.cit., s. 3.

⁷⁰ *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy...*, op.cit., s. 26-27.

⁷¹ Zob. *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*, <<https://www.gov.pl/web/finanse/przeciwdzialanie-praniu-pieniedzy-i-finansowaniu-terroryzmu>> (dostęp 20.4.2023).

Ministerstwa Finansów, który wykonuje zadania polskiej jednostki analityki finansowej (PJAF). Departament jest nazywany również jednostką wywiadu finansowego (ang. *financial intelligence units*). Na jego rozwój oraz prowadzone czynności duży wpływ miała tzw. grupa Egmont, do której GIIF należy od 2002 r.⁷² PJAF oznacza zatem centralną, państwową agencję odpowiedzialną za otrzymywanie (oraz, jeśli to dozwolone, wnioskowanie), analizę i przekazywanie odpowiednim organom ujawnionych informacji finansowych dotyczących podejrzanych dochodów i potencjalnego finansowania terroryzmu lub wymaganych przez krajowe prawodawstwo, w celu zwalczania prania pieniędzy i finansowania terroryzmu.

Instytucje obowiązane (tj. podmioty zarówno z sektora finansowego, jak i niefinansowego, które oferują usługi lub produkty mogące być wykorzystane wbrew ich przeznaczeniu do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu – lista kategorii instytucji obowiązanych znajduje się w art. 2 ust. 1 ustawy AML). Rozpoznają i oceniają one ryzyko prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu związane ze stosunkami gospodarczymi zawieranymi z klientami lub z okazjonalnymi transakcjami przez nich realizowanymi. Na bazie tego ryzyka i jego

oceny stosują środki bezpieczeństwa finansowego, których zadaniem jest przede wszystkim uzyskanie informacji na temat ich klientów oraz celu, dla którego korzystają oni z usług i produktów oferowanych przez instytucje obowiązane. Instytucje obowiązane przekazują ponadto GIIF informacje o tzw. transakcjach ponadprogowych⁷³. Na żądanie GIIF blokują rachunki i wstrzymują transakcje oraz przekazują lub udostępniają mu posiadane informacje i dokumenty. Wstrzymywania transakcji lub blokady rachunku dokonują one również na podstawie stosownego postanowienia prokuratora.

Jednostki współpracujące to organy administracji rządowej, organy jednostek samorządu terytorialnego oraz inne państwowe jednostki organizacyjne, a także Narodowy Bank Polski (NBP), Komisja Nadzoru Finansowego (KNF) i Najwyższa Izba Kontroli (NIK). Podobnie jak instytucje obowiązane jednostki współpracujące niezwłocznie powiadamiają GIIF o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Ponadto na wniosek GIIF przekazują lub udostępniają w granicach swoich ustawowych kompetencji posiadane informacje lub dokumenty. Dodatkowo Straż Graniczna oraz naczelnicy urzędów celno-skarbowych przekazują GIIF informacje z deklaracji przewozu przez granicę UE środków pieniężnych.

⁷² Grupa Egmont zrzesza jednostki analityki finansowej z całego świata, Polska jest członkiem od 2002 r. Więcej na ten temat zob. E. Pływaczewski: *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy...*, op.cit., s. 50.

⁷³ Tj. takich, których równowartość przekracza 15 tys. EUR i które są: 1) wpłatą lub dokonaną wypłatą środków pieniężnych (czyli transakcją gotówkową); 2) transferem środków pieniężnych (w tym transferem przychodzącym spoza terytorium RP na rzecz odbiorcy, którego dostawcą usług płatniczych jest instytucja obowiązana), z wyłączeniem pewnych wyjątków wskazanych w ustawie; 3) transakcją kupna lub sprzedaży wartości dewizowych; 4) czynnością notarialną, określoną w ustawie.

Podsumowanie

W artykule przedstawiono sposoby definiowania zjawiska prania pieniędzy, mechanizmy prania nielegalnych środków oraz regulacje dotyczące tych przestępstw. Przybliżono także charakterystykę systemu AML, który funkcjonuje w naszym kraju.

Zjawisko prania pieniędzy dotyczy wprowadzania do legalnego obrotu gospodarczego środków finansowych pochodzących z działalności przestępczej. Jest ono poważnym zagrożeniem z uwagi na negatywny wpływ na system gospodarczy, ale także z powodu jego ścisłych powiązań z przestępstwami bazowymi, w które są często zaangażowane zorganizowane grupy przestępcze. Mechanizmy wprowadzania brudnych pieniędzy do obrotu gospodarczego można ująć schematycznie, np. z wykorzystaniem przedstawionego w artykule modelu trójfazowego. Warto jednak pamiętać, że istnieje wiele sposobów wprowadzania nielegalnych środków do obrotu. Zmiany technologiczne oraz coraz większa pomysłowość przestępców sprawiają, że system AML powinien dostosowywać się do nowych wyzwań i skutecznie na nie reagować. Aby ograniczyć skalę i zakres tego procederu wprowadza się liczne przepisy mające za zadanie neutralizację zjawiska. Regulacje w obszarze AML mogą mieć charakter powszechnie obowiązujący rangi ustawowej bądź stanowić tzw. miękkie prawo, jak rekomendacje czy wytyczne. Polska, podobnie jak inne kraje dokonuje ich implementacji, ponieważ w wypadku współdziałania w ramach

organizacji międzynarodowych skuteczność instytucji zwalczających omawiany proceder jest większa niż w sytuacji wdrożenia przepisów prawa do rodzimego ustawodawstwa⁷⁴.

Na system AML składają się te regulacje oraz wyszczególnione instytucje, w tym GIIF, PJAF, instytucje obowiązane oraz jednostki współpracujące. Realizują zadania i mają przydzielone konkretne funkcje. Pośród nich GIIF jest centralnym elementem polskiego systemu AML, który wraz z PJAF, będącą jednostką wywiadu finansowego, podejmuje szereg działań prewencyjnych, operacyjnych, kontrolnych i analitycznych związanych z AML. Instytucje obowiązane to podmioty sektora finansowego i niefinansowego, które oferują usługi lub produkty mogące być wykorzystane do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Podmioty te rozpoznają i oceniają ryzyko prania pieniędzy oraz stosują środki bezpieczeństwa chroniące ich stosunki gospodarcze. W ramach systemu funkcjonują także jednostki współpracujące, takie jak NBP, KNF oraz NIK.

dr WOJCIECH GOLEŃSKI

główny specjalista kontroli państwowej,
Wydział Analiz Strategicznych
Departament Strategii NIK,
Uniwersytet Opolski
Instytut Ekonomii i Finansów
ORCID: 0000-0001-8936-4510

⁷⁴ P. Chodnicka: *Ekonomika prania brudnych...*, op.cit., s. 91.

Słowa kluczowe: przeciwdziałanie praniu pieniędzy, finansowanie terroryzmu, krajowy system przeciwdziałania praniu pieniędzy, system AML, GIFF

Bibliografia:

1. Brisard J. B.: *Terrorism Financing, Roots and trends of Saudi terrorism financing*, Congressional Research Service The Library of Congress CRS Report for Congress.
2. Buczkowski K., Wojtaszek M.: *Pranie pieniędzy*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001.
3. CBRWG: *Guidelines: How to use Hawala in Somalia. Prepared by the Cash Based Response Working Group*.
4. Chodnicka P.: *Ekonomika prania brudnych pieniędzy*, „Oeconomia Copernicana” nr 4/2011.
5. Chodnicka P.: *Pranie pieniędzy. Regulacje i ryzyko sektora bankowego*, WZ UW, Warszawa 2015.
6. Chodnicka-Jaworska P.: *Ryzyko prania pieniędzy*, WWZ UW, Warszawa 2020.
7. ETO: *Działania UE na rzecz zwalczania prania pieniędzy w sektorze bankowym pozostają rozproszone i nie są wdrażane w wystarczającym stopniu*, Sprawozdanie specjalne 13/2021.
8. EUROPOL SPOTLIGHT: *Cryptocurrencies: Tracing the Evolution of Criminal Finances*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021.
9. FATF: *Money Laundering Risks Arising from Trafficking of Human Beings and Smuggling of Migrants*, July 2011.
10. FATF: *Professional Money Laundering*, Paris, July 2018.
11. FATF: *Money Laundering and Terrorist Financing Risks Arising from Migrant Smuggling*, March 2022.
12. Filipowska M.: *Istota prania brudnych pieniędzy w polskim prawie karnym*, Wrocław 2009.
13. Foley S., Karlsen J., Putnis T.: *Sex, Drugs, and Bitcoin: How much illegal activity is financed through cryptocurrencies?* UTS, Sydney 2019.
14. Gądzik Z., Hałas R.S. [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018.
15. Górnik O.: *Podstawy karania procederu prania pieniędzy w obowiązujących i projektowanych przepisach polskiego prawa karnego*, Biuletyn Centrum Europejskiego nr 3/1993.
16. Grzywacz J., *Pranie pieniędzy*, SGH, Warszawa 2010.
17. Hołyst B.: *Kryminalistyka*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2000.
18. Jaroch W.: *Przestępczość gospodarcza. Aspekty prawnokarne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Olsztyn 2014.
19. Kołaczek A.: *Księgowi a przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu*, „Rachunkowość” nr 10/2009.
20. Krupa Ł.: *Przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu*, „Cybersecurity and Law” nr 7/2022.
21. Kuźmicz M.: *Analiza i porównanie przepisów prawa polskiego z regulacjami Unii Europejskiej w zakresie zwalczania prania pieniędzy w cyfrowym świecie*, „Studia Prawnoustrojowe” nr 52/2021.

22. Lizak R.: *Pranie pieniędzy w prawie polskim na tle europejskim, międzynarodowym i amerykańskim*, C.H. Beck, Warszawa 2018.
23. Mazur M.: *Pranie pieniędzy – ujęcie kryminologiczne*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” Rok X: 2006.
24. Mazur M.: *Penalizacja prania pieniędzy*, RPO, Warszawa 2014.
25. Pałka K. J.: *Analiza przepisów penalizujących finansowanie terroryzmu w polskim prawie karnym*, „Forum Prawnicze” 5(55)2019.
26. Petasz P. (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki Red.: *Kodeks karny. Część szczególna, t. 1: Komentarz art. 117–221*, Warszawa 2017.
27. PIBR: *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy: Podstawy*.
28. Pływaczewski E.: *Pranie brudnych pieniędzy. Możliwości przeciwdziałania z uwzględnieniem roli systemu bankowego*, Toruń 1993.
29. Pływaczewski E.: *Przeciwdziałania prania brudnych pieniędzy z perspektywy międzynarodowej*, „Państwo i Prawo” nr 8/2002.
30. Prengel M.: „*Pranie pieniędzy*” – *formy i zagrożenia społeczne*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, Rok LXII, zeszyt 3/2000.
31. *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Komentarz*, Nowakowski M. (red.), Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2023.
32. Schott P. A.: *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*, The World Bank, IMF, 2006.
33. Siejczuk P.: *Problematyka prania brudnych pieniędzy w regulacjach prawnomiędzynarodowych, europejskich i krajowych*, „Bezpieczeństwo Narodowe” nr III-IV (23-24), 2021.
34. Szwarnowski W.: *Przestępstwo prania brudnych pieniędzy w ujęciu komparatystycznym. Rozważania porównawczoprawne na tle porządków prawnych wybranych państw europejskich, azjatyckich oraz kontynentu amerykańskiego*, „Studenckie Zeszyty Naukowe UMCS” 2017, Vol. XX, nr 32.
35. UKNF: *Międzynarodowe Standardy Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Finansowaniu Terroryzmu oraz Proliferacji. Rekomendacje FATF*.
36. UN: *Money laundering through cryptocurrencies*.
37. Warzybok A.: *Pecunia non olet? Skuteczność wspólnotowych uregulowań prawnych w walce z procederem prania brudnych pieniędzy w Polsce i Unii Europejskiej*, ZNZE WSliZ nr 3/2008.
38. Wiak K.: *Prawnokarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*, KUL, Lublin 2009.
39. Wiak K.: *Kryminalizacja finansowania terroryzmu w polskim prawie karnym*, „Palestra” 2010, t. 7-8.
40. Woda K.: *Money Laundering Techniques with Electronic Payment Systems*, „Information & Security” Vol.18, 2006.
41. Wójcik J. W.: *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Zakamycze, Kraków 2004.
42. Zagaris B.: *The Underground Economy in the US: Some Criminal Justice and Legal Perspectives* [w:] *The Underground Economy: Global Evidence of its Size and Impact*, EDS. O. Lippert, M. Walker, The Fraser Institute, Vancouver 1997.

ABSTRACT**Money Laundering Practice – A Problem Outline**

The article describes the ways of defining the money laundering phenomenon, the mechanisms for money laundering, and the legal regulations on related crimes. It also presents the characterization of the AML system (prevention of money laundering and terrorism financing) that is in force in Poland. Money laundering denotes introducing to the legal turnover of funds coming from criminal activities. It is a serious threat due to its negative impact in the economic system, but also because of its close connections with basic crimes in which organised criminal groups are frequently involved. Technological changes and the growing creativity of criminals call for the AML system to adjust to new challenges, and to react to them effectively. In order to reduce the scale and scope of the phenomenon, numerous regulations are being introduced aimed at its neutralizing. The regulations in the AML area can be commonly binding as legal acts, or they can constitute the so called soft laws, such as recommendations or guidance. Poland, similarly to other states, makes them implemented since the effectiveness of the institutions that fight against money laundering is much higher when they collaborate within international organisations than when respective legal provisions are introduced in national legislatures.

Wojciech Goleński, PhD, senior public audit expert, Strategic Analyses Unit, Department of Strategy of NIK, University of Opole, Institute of Economy and Finance, ORCID: 0000-0001-8936-4510

Key words: money laundering prevention, terrorism financing, national system for money laundering prevention, AML system, GIIF